

THE QUALIFICATION OF PEDAGOGICAL SPECIALISTS IN A COMPETITIVE ENVIRONMENT

Abstract: The educational market offers many and varied opportunities for qualification of pedagogical specialists, which are a result of the State educational standard for the status and professional development of teachers, principals and other pedagogical specialists. It (the standard) is the basis for building a system for continuing education, professional development and career development carried out in the Departments in the country, as well as in a number of training organizations.

Author information:

Violeta Kyurkchiyska

Assoc. Prof, PhD

Konstantin Preslavsky – University of Shumen

✉ v.kyurkchiyska@shu.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

teacher qualification, department,
competitive environment

Изследването е финансирано по проект РД-21-182/05.03.2020 г. „Динамика на конкурентната среда на националния пазар на образователни услуги (2015-2020)”, „ШУ „Епископ Константин Преславски”

Качеството на обучение кореспондира с квалификацията и професионалните компетентности на учителите. На образователния пазар се предлагат много и разнообразни възможности за квалификация на педагогическите специалисти, които са резултат от Държавния образователен стандарт за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти. [1] Той (стандартът) е в основата на изграждане на система за продължаваща квалификация, за професионално усъвършенстване и кариерно развитие осъществявани в Департаменти, Центрове за продължаващо образование, както и в редица обучителни организации.

Уменията за целеполагане, за организиране на мотивиращо обучение, за изграждане на хуманни взаимоотношения, за индивидуализация и диференциация, за достъпно преподаване, за систематизация на учебния материал и реализиране на възпитаващо отношение са онези, които учителите усъвършенстват чрез перманентна квалификация. Знанията, уменията и компетентностите придобити по време на обучението в образователно-квалификационните степени „бакалавър”, „магистър” са основа, която е необходимо да се надгражда. Нещо повече – всяка допълнителна професионална квалификация или специализация е нова възможност за реализация, която Департаментите и Центровете за продължаващо образование предоставят. Често условията на работа налагат необходимостта от наличие не само на една специалност.

На съвременния етап има разнообразие от предлагане на квалификационни форми, които са съобразени (или би трябвало да са съобразени) с регламентираните в Наредба 15 от 22.07.2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти, издадена от министъра на образованието и науката, обн., ДВ, бр. 61 от 2.08.2019 г., в сила от 2.08.2019 г., форми за квалификация. В раздел **Раздел IV : Условия и ред за повишаване квалификацията на учителите, директорите и другите педагогически**

специалисти, **Чл. 43.** *Повишаването на квалификацията на педагогическите специалисти за професионално развитие се извършва от:*^[2]

1. *специализирани обслужващи звена, висши училища и научни организации;*
2. *обучителни организации, чиито програми за обучение са одобрени от министъра на образованието и науката и са вписани в информационен регистър.*

Съгласно точка 1 от чл.43 Шуменски университет "Еп.К.Преславски" извършва квалификационна дейност чрез Центъра за продължаващо образование на територията на град Шумен и чрез Департамента за информация, квалификация и продължаващо образование (ДИКПО)-Варна.

Предмет на настоящия текст са Департаментите за продължаващо образование.

Департаментът за информация, квалификация и продължаващо образование-Варна е структурно звено на ШУ "Епископ К.Преславски" и е наследник на Института за усъвършенстване на учителите (ИУУ), открит на 5 април 1955 г. С постановление на Министерския съвет № 27 от 22 юли 1983 г. ИУУ се преименува в Институт за повишаване квалификацията на учителските кадри и за специализираща подготовка на студентите от педагогическите специалности и се интегрира с Висшия педагогически институт в гр. Шумен. В съответствие със Закона за висшето образование, с Постановление № 215 от 16 май 1997 г. институтът е преобразуван в Институт за повишаване квалификацията на учителите "Д-р Петър Берон" в структурата на ШУ "Епископ Константин Преславски". С постановление Министерския съвет № 41 от 16 февруари 2001 г. закрива ИПКУ "Д-р П.Берон"–Варна и преминава към ШУ "Епископ Константин Преславски" за създаване на звено по реда на Закона за висшето образование на базата на осъществяваната от института дейност – Департамент за информация и повишаване на квалификацията на учителите – гр. Варна.

С решение на Академичния съвет на ШУ "Епископ Константин Преславски" с Протокол № 7 от 30.03.2012 г. към ДИПКУ се прикрепя Център за продължаващо образование. Това обединение е причината за преименуване на ДИПКУ в Департаментът за информация, квалификация и продължаващо образование (ДИКПО) – Варна.

ДИКПО-Варна е вторият Департамент в страната, открит след този в София. Дълги години три Департамента за квалификация са осъществявали следдипломно обучение на българските учители, директори и педагогически специалисти. Департаментите в София, Варна и Стара Загора са били центрове на продължаващо образование за българските учители. Към днешна дата в страната съществуват Департаменти и към други висши учебни заведения. От тринадесетте висши училища, в които има акредитирани специалности по 1.3. Педагогика на обучението по¹... в девет има Департаменти за продължаващо образование на педагогически специалисти, като всеки от тях има своя специфика (освен в наименованието):

➤ Департамент за информация и усъвършенстване на учители (ДИУУ)-гр.София, първият създаден с Постановление на МС №472/13.06.1952 г. С ПМС №41/16.02.2001 г. ЦИУРК е преобразуван в Департамент за информация и усъвършенстване на учители (ДИУУ) на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Департаментът е добре познато звено на българската Алма Матер – Софийски университет „Св. Климент Охридски“, с призвание да служи на учителя и да го подкрепя, като отстоява мъдра държавна грижа за квалификацията на педагогическите специалисти в страната и нашата диаспора по света².

- да реализира основните принципи на университетската идея за успешно продължаващо образование и осъществяване на връзка между началната подготовка на учителите и тяхната постоянна допълнителна квалификация и професионално развитие;

¹ Според рейтинговата система

² <https://diuu.bg/>

- да пренася и продължава във времето най-добрите традиции в перманентната квалификация на педагогическите специалисти, като утвърждава съзнание и стремеж у българските учители за постоянно самоусъвършенстване и професионално развитие.
- Департаментът е призван да подкрепя мотивацията на педагогическите специалисти за образование през целия живот.
- да им предоставя възможности за продължаващо обучение, което да осъвременява на академично равнище и конкретизира в синхрон с потребностите на практиката.
- да развива и обогатява образователните програми с оглед на световните постижения на знанието и в съответствие с потребностите на обществото.
- да установява високи стандарти на преподаване и прилагане на образователни технологии.

➤ Департамент за информация и повишаване квалификацията на учителите (ДИПКУ) – гр.Стара Загора. Третият създаден в България Департамент –след този в гр.София и гр.Варна. Дейността на Института за усъвършенстване на учители започва на 1.06.1959, като решението за създаването му е три години преди това. През 2002 година на базата на съществуващия кадрови потенциал на ИПКУ в Тракийски университет се разкрива Педагогически факултет, а с решение на Академичния съвет на Тракийския университет Институтът се преименува в Департамент за информация и повишаване квалификацията на учителите. Преподавателския потенциал на Департамента се определя от актуалния потенциал на ДИПКУ, на Тракийския университет и на партньори от други образователни институции от страната и чужбина. Това е време на затихващо финансиране от Министерството на образованието и науката. От 2004 г. ДИПКУ преминава на самофинансиране на дейността си, което налага нов подход към организацията и провеждането на квалификационната дейност, търсене на източници на самофинансиране, основно чрез осъвременяване формите и съдържанието на учебната дейност, чрез разработване и реализиране на проекти, а също и чрез стопанска дейност.³

Департаментът за информация и повишаване квалификацията на учителите е основно структурно звено на Тракийския университет - Стара Загора. Основните принципи, на които се изгражда дейността на ДИПКУ е единството на традиция и съвременност и отразяването на европейските измерения в образователната промяна. Научният потенциал на Департамента се определя от актуалния потенциал на ДИПКУ, на Тракийския университет и на партньори от други образователни институции от страната и чужбина.

Департаментът за информация и повишаване квалификацията на учителите квалифицира педагогически кадри по всички учебни предмети и степени на средното общообразователно училище;

➤ Департамент за продължаващо образование и квалификация на педагогически специалисти (ДЕПОКПС) - гр.Велико Търново. Създаден през ноември 2016 г. той е структурно звено на ВТУ „Св.Св.Кирил и Методий“. В структурата на Департамента са обособени две катедри, съобразно професионалните профили на педагогическите специалисти и предвид потребностите, целите и съдържанието на продължаващата квалификация: Катедра „Педагогически науки“; Катедра „Педагогика на обучението и квалификация“⁴. Дейността на Департамента е представена на сайта чрез:

- организиране, координиране и провеждане на обучения за повишаване квалификацията на педагогически специалисти, съобразно действащите нормативни актове и документите,

³ <http://www.dipku-sz.net/za-dipku/istoriya-na-dipku>

⁴ <https://www.uni-vt.bg/bul/?zid=182>

издадени от Министерството на образованието, в т.ч. въвеждаща и продължаваща квалификации;

- създаване на условия за провеждане на учебни форми за продължаващо образование на педагогическите специалисти;
- осигуряване на обучение за подготовка и изпитни процедури за присъждане на професионално-квалификационни степени на педагогическите специалисти, съгласно приложимата нормативна уредба за кариерното им развитие;
- организиране и реализиране на научни форуми, стимулиращи публикационната активност и научното развитие на педагогическите специалисти;
- организиране на обучения за квалификация чрез национално и международно сътрудничество.

➤ Департамент за езикова и специализирана подготовка (ДЕСП) към Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство – Пловдив, който обединява и ръководи формите за подготовка, придобиване на допълнителна и следдипломна квалификация и специализация в Академията, както и обучение за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти от предучилищното и училищно образование;

➤ Департамент за квалификация, преквалификация и придобиване на професионално-квалификационни степени от педагогическите специалисти е структурно звено на Центъра по хуманитарни науки при Бургаския свободен университет. Създаден през 2016 година той организира и провежда дейности за повишаването на квалификацията, преквалификацията и за придобиване на професионално-квалификационни степени (ПКС) от педагогическите специалисти, като основа за кариерното им развитие, включително за организационната, управленската и финансовата компетентност на кадрите с ръководни функции в системата на образованието. Основни дейности на Департамента са⁵:

- Организира и провежда квалификационни курсове за педагогически специалисти.
- Реализира обучения за придобиване на професионално-квалификационни степени (ПКС).
- Проучва добрия опит и подпомага въвеждането на иновации, като организира семинари, практикуми и майсторски класове за споделяне на добри практики и иновативни модели.

➤ Департамент за квалификация и професионално развитие на педагогическите специалисти (ДКПРПС) при Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ - гр. Бургас. ⁶Създаден с решение на Академичния съвет – Протокол № 34 от 21.06.2017 г.той цели да осигури изпълнение на националните и европейски политики за учене през целия живот в областта на образованието. Образователният процес е насочен към постигане на европейската цел за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. ДКПРПС реализира обучения и дейности, с които предоставя възможност за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти, и провежда процедури за придобиване на професионално-квалификационни степени (ПКС);

➤ Департамент за квалификация и професионално развитие на педагогическите специалисти (ДКПРПС)-гр.Пловдив. Създаден на 21.11.2016 г. ДКПРПС обединява усилията на академичния състав на ПУ «П. Хилендарски», работещ в различни научни сфери (педагогика, психология, методика на преподаване на отделни учебни дисциплини, изкуство), в процеса на реализиране на модерно и ефективно продължаващо образование на педагогическите специалисти, свързано с тяхната перманентна квалификация и професионално развитие. Най-важните дейности на Департамента са:⁷

⁵ <https://www.bfu.bg/bg/organizatsionna-struktura/departament-za-kvalifikatsiya-i-pks>

⁶ <https://www.btu.bg/index.php/bg/kolejiidepm/departament-cps/departament-cps-m>

⁷ <https://uni-plovdiv.bg/pages/index/1196/>

- Да провежда обучения за повишаване квалификацията на педагогически специалисти (чрез краткосрочни и дългосрочни курсове, с присъждане на професионални кредити);
- Да осъществява следдипломно обучение и продължаващо образование чрез обучение в специализации (свързани с методическата, педагогическата, психологическата подготовка на педагогическите специалисти, с конкретна предметна област или с управление на образованието или професионално-педагогическа специализация);
- Да провежда обучение за придобиване на допълнителна професионална подготовка, на нова или допълнителна квалификация;
- Да организира и администрира процеса на присъждане на професионално-квалификационни степени на педагогически специалисти съгласно Държавния стандарт и нормативни документи на МОН;
- Да провежда научни изследвания, да създава и реализира научни продукти;
- Да осъществява национално и международно сътрудничество в областта на подготовката и перманентната квалификация на педагогически специалисти с организации и институции с подобна сфера на дейност, включително и чрез организирането на съвместни програми;
- Да разпространява и популяризира резултатите от изследвания в областта на образованието, подготовката и квалификацията на педагогически специалисти, електронното обучение, проведени от преподаватели и докторанти;
- Да организира провеждането на регионални, национални и международни конференции.

➤ Департамент ДЕОИТ към Национална спортна академия „В.Левски”-София.

Департаментът развива дейността си в: три секции, един център и придобиване на професионално-квалификационни степени от учители по физическо възпитание и спорт.⁸

Броят на Департаментите се променя рязко след 2016 година. В повечето от висшите училища се създават Департаменти, а други като Югозападния университет "Неофит Рилски" - Благоевград, осъществява съвместна дейност с Тракийски университет - ДИПКУ Стара Загора. В трети висши учебни заведения се създават *Центрове за продължаващо обучение* (например в структурата на Технически Университет- Варна). В тях се провеждат различни по тематика краткосрочни курсове, обучения за допълнителна професионална квалификация и присъждане на ПКС.

Освен Департаментите и Центровете за продължаващо обучение към висшите училища, квалификационна дейност извършват и много обучителни организации. Това е регламентирано в цитирания вече чл.43 на Наредба 15 от 22.07.2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти. В резултат на този член, който е част и от Наредба 12 за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти обнародвана през 2016 година, квалификационна дейност се извършва в конкурентна среда. Независимо от „бума” на предлаганията на пазара, ДИКПО-Варна осъществява стабилно продължаващо образование. Индикатори, по които ДИКПО-Варна в ШУ реализира положителна динамика са:

В табличен вид е представено възходящото движение по индикатори.

➤ *Увеличаване броя на предлаганите обучения за ДОПЪЛНИТЕЛНА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ*, както участниците в тях (Табл.1);

⁸ <https://www.nsa.bg/bg/faculty,4>

Таблица 1

Година	Брой курсове	Брой курсисти
2020 г.към 1.09.2020	20	435
2019 г.	12	365
2018 г.	10	245
2017 г.	10	202
2016 г.	9	213

Формата на продължаващо образование *допълнителната професионална квалификация (ДПК)* е приоритетна в дейността на ДИКПО-Варна. Тенденция провокирана от проучване на потребностите на педагогическите специалисти от продължаващо образование, от националната квалификационна стратегия на МОН, както и от амбициите на колектива на ДИКПО-Варна да предлага образователни услуги, които други обучаващи организации не предоставят. Такъв вид обучение се реализира със съдействието на специалисти от различните структурни звена на Шуменски университет и към настоящия момент в ДИКПО-Варна се предлагат ДПК: „Учител“, „Психология“, „Предучилищна педагогика“, „Начална училищна педагогика“, „Английски език“, „Математика“, „Информатика и информационни технологии“, „Учител по физика и астрономия“, „Човекът и природата“, „Икономика и туризъм“, „Технологии и предприемачество“, „Религия“, „Ресурсен учител“, „Логопедия“, „Управление на образованието“;

➤ *Едногодишни специализации* за присъждане на III ПКС, както и обучения за придобиване на II и I ПКС (Табл.2);

Таблица 2

Година		Брой обучаеми
2020 г /към 1.09.2020/	Професионално-педагогически специализации за придобиване на III ПКС и Обучение за придобиване на I и II ПКС	252 ППС-III 54- II 25-I 331
2019 г.	Професионално-педагогически специализации за придобиване на III ПКС и Обучение за придобиване на I и II ПКС	280
2018 г.	Професионално-педагогически специализации за придобиване на III ПКС и Обучение за придобиване на I и II ПКС	306
2017 г.	Професионално-педагогически специализации за придобиване на III ПКС и Обучение за придобиване на I и II ПКС	172
2016 г.	Професионално-педагогически специализации за придобиване на III ПКС и Обучение за придобиване на I и II ПКС	149

Нарасналият брой на едногодишни специализации е критерий за добра оценка от потребителите относно работата на ДИКПО-Варна. Ако за краткосрочни квалификационни курсове учителите и колективите се обръщат към други обучителни организации по редица причини – една от които финансова, то обучението в специализации е предпочетено в ДИКПО-Варна. Независимо от таксата, която е по-висока в сравнение с някои институции за предлагане на такава услуга, броят нараства и към момента на изготвяне на справка перманентно расте.

➤ *Увеличаване броя на предложенията за тематични курсове*, които се представят ежегодно в годишния учебен план на сайта на ДИКПО-Варна: <https://dikpo.shu.bg/kvalifikacia-curses.html>. Този начин на представяне конкретно за всяка учебна година чрез актуализиране и добавяне на нови предложения е специфичен за ДИКПО-Варна и не се открива в сайтовете на другите Департаменти. За настоящата учебна година:2020/2021 предложенията за тематични курсове са 246 -обособени в 22 направления.;

За положителната динамика в ДИКПО– Варна допринася и анкетата, която се предоставя на участниците в квалификационни форми и кореспондира с качеството на предлаганите услуги. Анкетата не е задължителен компонент от предлаганото обучение – въпрос на избор от страна на потребителя, който има вариант на споделяне на мнение– на хартиен носител или в електронен вариант. За повече информация на: <https://goo.gl/forms/MskK9L4Lmmf6arv82>

Индикатори, по които ДИКПО-Варна в ШУ регистрира низходящо движение, произтичат от:

- разкриването на Департаменти (което вече е коментирано);
- правото на много обучителни организации да осъществяват обучения с присъждане на кредити (чл.43,т2);
- Чл.55 (4) *Процедурата по присъждане на ПКС се осъществява от департамент на висше училище, което провежда обучение за придобиване на професионална квалификация "учител" и има програмни акредитации за провеждане на обучение за придобиване на образователно-квалификационна степен "магистър" по специалност от професионално направление съгласно Класификатора на областите на висше образование и професионалните направления и за придобиване на образователна и научна степен "доктор" по докторска програма, съответстваща на учебен предмет от училищната подготовка.*⁹

Посочените нормативни актове са определящи за дейността на ДИКПО-Варна в конкурентна среда и имат пряко отношение към броя на краткосрочните курсовете и участниците в тях и броя на присъдените ПКС.

В табличен вид е представено низходящото движение по индикатори:

➤ *Намален брой участници в краткосрочни курсове за придобиване на кредити. (Табл. 3)*

Таблица 3

Учена година	Курсове	Брой курсове	Брой курсисти
2019/20 г.	Квалификационни курсове за придобиване на кредити	88	1296
2018/19 г.	Квалификационни курсове за придобиване на кредити	150	3219
2017/18 г.	Квалификационни курсове за придобиване на кредити	140	2160
2016/17 г.	Квалификационни курсове за придобиване на кредити	472	11011

Причините за намаляване на броя участници са много, като основната е наличието на много обучителни организации с по-опростена организация на провеждане на обучения. Не е за пренебрегване и факта че отмина „бума“ на квалификационни курсове за кредити . Според нормативната уредба / *Наредба №12 от 01.09.2016 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти, чл.49 (5)*/всеки учител трябва да придобие не по-малко от 3 кредита, които педагозите вече придобиха и

⁹ Наредба 15 от 22.07.2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти.

интересът е насочен към вътрешноинституционална квалификация, в която не е задължително участието на обучителни организации и Департаменти.

➤ *Намален брой присъдени ПКС (Табл. 4)*

Таблица 4

Година на присъждане	V ПКС	IV ПКС	III ПКС	II ПКС	I ПКС	Общ брой за година
2016	611	189	66	33	24	923
2017	1575	440	33	66	29	2143
2018	702	333	106	60	32	1233
2019	648	519	150	59	59	1435
2020	391	319	102	93	62	967

В продължение на повече от 65 години цялостната дейност на ДИКПО-Варна е насочена към усъвършенстването на учители и други педагогически специалисти. Така, върху стабилната основа на една дългогодишна традиция и с отзивчивост към новите реалности и приоритети в българската образователна система, Департаментът за информация, квалификация и продължаващо образование днес е ангажиран с мисията да работи за повишаване на професионалната компетентност на педагогическите кадри в сферата на образованието. Мисия, която е трудно осъществима в условия на конкурентна среда, но не и невъзможна.

Представената информация за Департаментите към висшите училища не претендира за изчерпателност и се основава на предоставената такава на сайтовете на съответните учебни заведения.

References:

1. Закон за preduchilishtnoto i uchilishtnoto obrazovanie. (Law on pre-school and school education). Obn.DV,br.79 ot 13.10.2015
2. Naredba №15 na MON za statuta i profesionalnoto razvitie na uchitelite, direktorite i drugite pedagogicheski spetsialisti. (Ordinance No 15 of the Ministry of Education and Research on the status and professional development of teachers, directors and other pedagogical specialists) Obn.DV, br.61 ot 2.08.2019